

Binge – så går det till i Halland

Copyright 2016, ALALINDH, Kerstin Lindh

Artikel först publicerad i Avmaskat.se, sommar 2015, redigerad och uppdaterad i juli 2016, i december 2020 och i mars 2022.

Så började det

På 1600-talet var det fattigt i södra Halland. Bönderna drog sig fram på magra jordar, skogarna hade skövplats och ersatts av ljunghedar. De ständiga striderna mellan Danmark och Sverige gjorde inte saken bättre. Det var så illa, att när Halland blev svenskt efter freden i Brömsebro år 1645, bad den nye landshövdingen att bönderna i de södra delarna inte skulle beskattas. Det fanns helt enkelt inget att ta.

Vid den tiden kom Birgitta van Cracau från Holland till Våxtorp, som maka till godsherren till Vallens säteri. Traditionen säger att hon och hennes medföljande tjänstefolk lärde de underlydande på godset att sticka. Konsten spredde sig snabbt i socknen, man blev allt skickligare och snart var stickningen en viktig inkomstkälla för folket i bygden. Ofta var det så, att de enda kontanta medlen som fanns i huset, kom från försäljningen av stickade plagg. Från Vallens säteri drevs under flera generationer en tidig stickningsindustri. Stickerskor och stickare försågs med material från säteriet, de levererade färdigstickade plagg, främst strumpor, som sedan förmedlades vidare till bl.a. olika regementen.

Orden "binge" och att "binga" är dialekt, bildade från ordet binda, som användes i stället för sticka.

Framför allt stickade man strumpor och tröjor. Det var ett antal tiotusentals strumpor från södra Halland som slets upp i kängorna och stövlarna hos de svenska militärerna både i fred och i krigstid, ända in på 1900-talet. Och när man stickade tröjor, ordnade man arbetet så att det skulle gå så fort som möjligt. Hela familjen hjälpte till. Kvinnorna stickade bälten, och männen och barnen stickade ärmarna. Det hände också att två stycken stickade samtidigt på bälten. Då var det en fördel om man stickade ungefär lika fort. Den som var långsammare, kunde mycket väl få ett rapp över fingrarna med stickorna när stickkompisen kom ifatt.

Man stickade var man än var, på gående fot och närsomhelst det blev en stund över. Inkomsten behövdes verkligen! På flera håll samlades man till s.k. bingegillan där man kardade, spann och stickade tillsammans. Förmodligen lärde man av varandra och bytte mönster, ungefär som spelemännen samlades till spelmansgillan och lärde sig melodier av varandra.

Under vintern var det vanligt att kvinnor från södra Halland vandrade ner till Skåne, och där gick från gård till gård och stickade det som behövdes för hushållen. C A Ehrensvärd skrev år 1796 i ett brev till Joh. Tobias Sergel: "Skånskan sir då något ut för ögat igenom en slags mycken mat och mycken lättja och mycket kläder... men halländskan sir ut som fan ... alltid står hon och stickar".

Det mesta man stickade var i ofärgad ull i slätstickning. Det förekom så småningom mönsterstickat i färg och efterhand vita tröjor med stjärnmönster i aviga maskor. Västgötaknallar och andra såg till att det halländska binget såldes på marknader runt om i Sverige, och även utomlands.

Mot slutet av 1800-talet minskade bingeslöjden. Mer och mer stickat tillverkades i fabriker, och det blev svårare att sälja handstickat. Och där kunde mycket väl binget ha försvunnit. Men så blev det inte, tack vare en driftig och envis kvinna.

Föreningen Bindslöjden

Doktorinnan Berta Borgström i Laholm såg hur besvärligt allmogen hade det, i synnerhet på vintern när det inte fanns något arbete att få på fälten. Hon såg också hur skickliga stickerskor [\[1\]](#) det fanns. Än hade inte kunskapen försvunnit, även om man inte längre hade så stor avsättning för det man stickade.

Berta Borgström bestämde sig för att göra något åt det. Hon tog kontakt med Militär Ekiperings AB i Stockholm (MEA) och fick ordrar på marschstrumpor och skjutvantar, och även andra klädesplagg för sport, både för män och kvinnor.

Det var grunden till Föreningen Bindslöjden, som bildades 1907.

Man tog tillvara och uppmuntrade hantverksskickligheten och man började dokumentera den gamla mönsterskatten som hade vuxit fram. Många av de mönster som vi idag känner igen i binget var gamla redan då, och säkerligen delvis överförda från andra textila tekniker, till exempel vävtekniken opphämta som var vanlig i södra Halland. Mer och mer stickade man i rött och blått, på vit botten, i stilrena geometriska mönster, det som vi ännu idag främst förknippar med bing. Ett av de mest populära mönstren var och är Bjärbo, som har stickats i olika varianter sedan 1700-talet.

Med jämna mellanrum samlades Bindslöjdens stickerskor för att lämna in det de stickat och hämta ut material till nytt. Varje stickerska hade en numrerad påse med det de stickat hemma sedan sist. De bytte mot en annan påse med samma nummer, som innehöll material till nästa omgång stickat. Stickerskorna fick ritade pappersmönster, som de följde för de olika delarna till ett plagg, men de monterade ingenting själva. Monteringen utfördes i föreningens lokaler i Laholm av särskilt anställda. Äldre kvinnor, som inte längre orkade sticka de större plaggen, kunde i stället få mindre arbeten som mössor och vantar att sticka och lämna in.

Man tog hand om sina stickerskor och uppmuntrade dem. Hemslöjdens Riksförbund delade ut diplom och medaljer. Årliga utflykter arrangerades, med föredrag och picknick, och förhoppningsvis utan stickning. När man fyllde 80, fick man en köpetårta av föreningen. Den tårtan var väldigt viktig. Så här skrev en av stickerskorna när hennes 80-årsdag närmade sig: ”Nu har jag hållit på i 15 år och stickat för er så nu är jag snart nöjd men jag skall försöka hålla på i sommar om jag kan för jag väntar mig en tårta på min 80-årsdag den 17 juli för jag har hört att ni brukar ställa om en tårta till era stickerskor är de fyller 80 år och därför väntar jag också att bli ihågkommen på 80-årsdagen om jag får leva så länge.” Och det gjorde hon: ”Ja, nu har jag fyllat mina 80 år och det var rätt så högtidligt. Jag har blivit så gratulerad med träd och blommor och kort och tårtor. Jag fick två tårtor utom den som kom från slöjden för vilken jag tackar allra ödmjukast.”

Redan från början förde fru Borgström en stenhård reklamkampanj. Hon tog fram en logotyp för Bindslöjden (se bild tidigare i artikeln) och lät trycka upp en katalog med bilder och priser. Stockholm, Berlin, USA, London, Bryssel, Paris.... Och under sommarmånaderna åkte man runt till badorter längs västkusten och sålde. Ett par från Laholm satt på Skansen och stickade en sommar. Man sålde via Oscar Baeckman, Föreningen för Svensk Hemslöjd, MEA m.fl. Kungafamiljen beställde plagg, både till sig själva och till andra. Och länge hade man försvaret som stor kund.

Mönstertröjor

Fig. 3 Hönster-
mönster. Fig. 6 Kråkmönster.
Fig. 4 Hönster-
mönster.

Fig. 1 (Härlingsöck), Hönster- mönster 3, 4, 21 och 25 stickas i Höljande färger:		Ylle		Hornull	
Storlek	Pris	Storlek	Pris	Storlek	Pris
1 Röd och hvit	28	1 Röd och hvit	4,00	1 Röd och hvit	4,00
2 Röd, mörkblå och hvit	30	2 Röd, mörkblå och hvit	5,25	2 Röd, mörkblå och hvit	5,25
3 Mörkblå och hvit (endast i ylle)	33	3 Mörkblå och hvit (endast i ylle)	5,75	3 Mörkblå och hvit (endast i ylle)	5,75
4 Grön och hvit	35	4 Grön och hvit	6,25	4 Grön och hvit	6,25
desutom i hornull även i					
Höljande färger:					
5 Ljusblå och hvit	37	5 Ljusblå och hvit	6,75	5 Ljusblå och hvit	6,75
6 Gul och hvit (mörkt)	39	6 Gul och hvit (mörkt)	7,25	6 Gul och hvit (mörkt)	7,25
7 Röd och hvit (mörkt)	41	7 Röd och hvit (mörkt)	7,75	7 Röd och hvit (mörkt)	7,75
8 Ljusblå och hvit	43	8 Ljusblå och hvit	8,25	8 Ljusblå och hvit	8,25
9 Mörkblå och hvit	45	9 Mörkblå och hvit	8,75	9 Mörkblå och hvit	8,75
Fig. 6 stickas i ylle i					
10 Röd, mörkblå och hvit	47	10 Röd, mörkblå och hvit	9,25	10 Röd, mörkblå och hvit	9,25
11 Grön, svart och hvit		11 Grön, svart och hvit		11 Grön, svart och hvit	
12 Grön, gul och hvit		12 Grön, gul och hvit		12 Grön, gul och hvit	

- 2 -

Till en början stickade man i engelskt garn, eftersom man inte kunde få tag på svenskt garn av tillräckligt god kvalitet. Lite kris blev det under andra världskriget, när en sändning blev torpederad på vägen och valsade runt i både Norge och Finland innan den kom fram till Halland. Så småningom började det finnas svenskt garn som höll god kvalitet och man specialbeställde garn i rätt färger från svenska spinnerier, först Klippan och sedan Bergå.

Det som vi idag så starkt förknippar med bing, de blå-, röd- och vita geometriska mönstren, var inte alls allena rådande. Helt vita plagg förekom, liksom andra typer av plagg än tröjor, mössor och vanter. Ett tag stickade man t.ex. baddräkter i ylle för Oskar Baeckman i Stockholm. Kronprinsessan Margaretha beställde golfjackor i vitt och mössor till sin golfklubb. Både Gustav V och prins Carl beställde regelbundet strumpor från Bindslöjden. Modeller och färgval påverkades av det mode som rådde. Det kan man se på kapporna, som till en början, på 20- och 30-talet stickades i en smal figurnära modell. Den modellen återupptogs på 60-talet, men de kappor som stickades på 80- och 90-talen har en skärning som mer liknar tidens mode.

Länge sålde man enbart färdiga plagg. Så småningom blev det svårt att hitta duktiga stickerskor, inte för att de inte fanns, utan för att det fanns andra bättre avlönade jobb att få. Man började sälja garn och mönster i framför allt Hemslöjdsbutiken i Halmstad. I början fanns inga färdiga mönster att få, utan man mätte upp var kund för sig och räknade ut antal rapporter osv. Som mest kom det in 5-6 kunder om dagen och skulle ha garn och mönster.

Hemslöjdsbutiken i Halmstad stängde tyvärr för några år sedan. Halländska hemslöjdsföreningen Bindslöjden har sålt arkivmaterialet till Hallands konstmuseum. Pengarna har använts till att digitalisera samlingarna. Länk finns på Halmstads hemslöjdsförenings hemsida.

Butiken [Nystan & Härvor](#) i Halmstad förde traditionen vidare. Både mönster och lämpliga garn fanns att köpa i butiken. Nu när butiken inte finns längre rekommenderas att ta kontakt med [Halmstads Hemslöjdsförening](#).

Tekniken

Som tidigare sagts, förknippar vi binget med de geometriska mönstren i blått och rött mot vit botten. Längre använde man bara dessa färger, samt olika grå nyanser. Vissa av mönstren, t.ex. Bjärbo kan härledas tillbaks till 1700-talet. Andra mönster kom in senare från olika håll, och man hittade också på egna. En del av mönstren återfinns i andra områden, framför allt runt om längs kusterna i norra och västra Europa. Säkerligen delade man med sig av sin kunskap när man träffades på bingegillen och i likhet med spelemän delade med sig av det man kunde.

Ett mönster skiljer sig, Bjärbobården, som är ritat av Märta Mås-Fjetterström, när hon under en kort period var ansvarig för Föreningen Bindslöjdens verksamhet. Men hennes omtolkning av mönstret Bjärbo var inte populär, inte skulle man ändra på det som ansågs vara typiskt för Bindslöjden och den halländska hemslöjden.

Så småningom började man använda andra färger, även om det satt hårt inne. Ljusblått på vitt blev vanligt för barnplagg, och även om många fortfarande vill se de traditionella färgerna, så har det blivit vanligare med andra färgkombinationer.

Oftast stickar man i tunt garn på tunna stickor, 2,5. Det är viktigt att alltid sno garnerna åt samma håll. Stickar du i traditionell teknik med båda trådarna över vänster pekfinger, är det viktigt att aldrig byta plats på trådarna. Bottenfärgen bör ligga innerst. Det syns tydligt om du byter plats på trådarna! Man stickar runt, syr sedan och klipper upp för framkanter och halslinning. Ärmarna stickas med fördel samtidigt, i ett stycke, också på en rundsticka. Det är viktigt att spänna upp delarna under blöta handdukar. Så ska de helst ligga i flera dagar, innan man syr ihop delarna.

Idag har vi inga spinnerier kvar i Sverige, som kan leverera ett garn som liknar det som binget ursprungligen stickades av. Vill man gå en kurs, kan man ofta få hjälp med att beställa ett lämpligt garn från t.ex. Norge (Hifa). Är man riktigt traditionell, är det naturligtvis det man vill göra, men egentligen är det inget som hindrar att man använder andra garn.

Kersti Nilsson

Jag har haft stor hjälp av Kersti Nilsson, f.d. hemslöjdskonsulent i Halmstad, med att samla material till den här artikeln.

Jag satt en hel eftermiddag i hennes matrum och gottade mig i tröjor, kappor, handledsvärmare och annat, och fick mig många minnen och mycken kunskap till livs.

Kersti lärde sig sticka som sjuåring, och när hon blev hemslöjdskonsulent i Halmstad i slutet av 60-talet, blev binget en stor del av hennes arbete. Hon var kvar i över 40 år, och under den tiden har hon utbildat många i att sticka bingebing och är också medförfattare till en bok i ämnet.

Kersti visade mig flera bingekappor från olika årtionden, där man verkligen kunde se hur både färgval och modell hade förändrats efterhand. Jag frågade henne hur många hon hade stickat, och hon svarade 18. Tänk er, 18 stycken stickade kappor, på stickor 2,5 i flerfärgstickning... Och dessutom ett stort antal tröjor, barnplagg, vantar osv. När jag hälsade på, var hon i färd med att montera en ”tjänstekofta” i bingebing till sin efterträdare som hemslöjdskonsulent. Den koftan är inte stickad i något hårt och stickigt ullgarn, utan i mjukaste alpaka (Mini alpaka från Sandnes). Första gången jag träffade Kersti, stickade hon pärlmuddar med bingemönster, så det där med att slaviskt hålla sig till traditionen är hon ett gott exempel på att man inte behöver göra. Det är bingebing ändå, trots att andra färger och material än de traditionella används.

Kersti fortsätter alltså att binga, och hon ger kurser i det. Hon deltog bland annat på Stickfest i Väst på Grötö i mars 2015 och på sticklägret i Steninge i april 2016.

Bjärboutställningen

Ett annat exempel på att bingetraditionen från södra Halland vidareutvecklas, är Bjärboutställningen som vandrade runt på biblioteken i södra Halland för något år sedan. Den nuvarande hemslöjdskonsulenten (slöjduitvecklaren) i Halland, Marita Jönsson (hon som inom kort ska få sin tjänstekofta) tog initiativet. Hon skickade ut ett utrop, där vi utifrån mönstret Bjärbo, fick fantisera och skapa fritt i vilka tekniker vi ville. Allt som lämnades in samlades i en utställning. Och det kom in dubbelstickade väskor, tovade väskor, en kofta med vit bål och mönstrade ärmor, pärlplattor (!), pärlstickade muddar, virkade saker m.m. Allt detta tycker jag visar på att traditionen är levande, och att vi kan fortsätta att utveckla våra hantverkstraditioner i nya riktningar, så väl som att bevara hur det gjordes för hundra år sedan eller mer.

Bilden här nedan är från när utställningen invigdes i Lahoms stadsbibliotek. Kerstin Nilsson och hennes syster Eva bär var sin kappa i bingestickning.

Copyright 2016, ALALINDH, Kerstin Lindh

Referenslista:

- Text i brev från C. A. Ehrensvärd till J.T. Sergel år 1796. Universitetsbiblioteket, Uppsala
- Binge – en halländsk sticktradition, Britta Johansson och Kersti Nilsson, Ls förlag, Stockholm, 1980
- 100 år med binge, en halländsk sticktradition, Mymmel Blomberg, Halländska Hemslöjdsföreningen Bindslöjden, 2007
- Gods, kvinnor och stickning, Tidig industriell verksamhet i Höks härad i södra Halland ca 1750-1870, Per Göran Johansson, Avhandling vid Historiska institutionen vid Lunds universitet, 2001
- Material lånat av Kersti Nilsson

[1] Jodå, det fanns män som stickade också, men andelen hade sjunkit jämfört med tidigare. Det var lättare för dem att hitta jobb utanför hemmen än för kvinnorna.